

SJÚK – ENN!

»Tað kundi verið eitt hugskot at upplýst betri um pengar og forbrúk longu tíðliga í fólka-skúlanum, so børn og ung læra at skilja virðið í pengum«

– Tey koma so langt, at tey keypa fyri at fjala síni keyp, tí tey ikki kenna gleði yvir tað, tey keypa. Og tað einasta sum hjálpir, er at keypa meir, Sigrun Jónsveinsdóttir

Keypisjúka er trupul at fáa eyga á

Vit hoyra lítið um keypisjúku í dag, og vit hoyra so at siga slettis ikki um øll tey, sum í keypsrúsinum spæla sær av við hús og heim.

Tað er í grundini hugvekjandi, at sjúkan enn er líka aktuell, sum tá forbrúksveitslan koyrði í hægsta geari, serliga tí at vit fyri fáum árum síðani stóðu í eini álvarsligari figgjarkreppu.

Men eftir øllum at døma er lítið broytt í okkara nýtslu. Munin finna vit harafturímóti, um vit hyggja 20-30 ár aftureftir. Í dag er torførari at síggja, hvør er ríkur, og hvør er fátækur. Klassamunurin er ikki so sjónligur, sum hann einaferð var. Tað er lættari at fjala sína sonnu stóðu, tí at ein stórir partur av miðalklassanum í dag kann keypa seg til ein hægri status.

Keypisjúka kann raka fólk í øllum samfelagsbólum, men ein skal sjálvandi hava pengar fyri at brúka pengar. Fyri tey vælbjargaðu er tað lættari at fjala sítt misbrúk, og tey ið veruliga eru vælhavandi keypa bara onnur ting enn tey, ið hava eitt sindur minni at keypa fyri. Trupulleikin er kortini hin sami.

– Hendan sjúkan verður ikki tikin í álvara, tí tey sum liggja í reyða feltinum telja »bara« 5,1 prosent. Men man gloymir tey næstu 10,5 prosentini í tí næst-vandamiklasta bólkinum, sum lættliga kunnu vippra yvir í tann reyða bólkin, og tískil er tað av alstórum týðningi, at keypisjúka verður tikin í álvara, so hesi fólkinu ikki detta niður ímillum.

Ein onnur orsök til manglandi viðurkenningina av keypisjúku, sum eina viðgerðarkrevjandi sjúku, er uttan iva tann manglandi gransk- ingin á økinum. Kanningin hjá Sigrun er avmarkað til at finna fram til, hvussu nógv líða av keypisjúku, og hvørjir faktorar lýsa sjúkuna.

– Tað kundi eisini verið spennandi at kannað, hvussu og hvat verður keypt og ikki minst at funnið eina loysn til fyribyrging og viðgerð av keypisjúku, sigur Sigrun Jónsveinsdóttir at enda.

Visti tú?
2.425 føroyingar
bólkast í ringa
keypisjúku

FAKTA

Sigrun Jónsveinsdóttir (34) er útbúgvinn cand.soc í samfelags- vísund og Management of Creative Business Processes á Copenhagen Business School

Í síni serritgerð frá 2012 hevur hon bólkað keyparar í eitt ferðsluljós-modell:

Reytt: Compulsive Buying Behaviour, 5,1%

Gult: Compensatory Buyers, 10,5%

Grønt: Inconspicuous Buyers 84%

Av tí at danskt og føroyskt forbrúk er so meinlikt, kunnu vit rokna við, at lutfallið er tað sama sum í Danmark. Búgva 48.500 fólk í Føroyum, kunnu 2.425 føroyingar sostatt bólkast í tað reyða ljósið og 4.850 í tað gula. Somu kanningar í Bretlandi og USA vísa, at reyði vandabólkurin er tvífalt so stórir sum tann danska kanningin vísir. Keypisjúka kann viðgerðast, men er enn ikki viðurkend sum ein viðgerðarkrevjandi sjúka, sum aðrar misnýttissjúkur, og verður tí ikki stuðla frá almennari síðu.

eitt nýmótans hugtak, og tað er tað partvíst, men fólk hava granskað í hesum síðan tíðliga í 1900-talinum, og í dag kann keypisjúka staðfestast, sum ein grundleggjandi misnýttissjúka.

Men tað er onki at taka seg aftur í, at keypisjúkan er vaksinn fram saman við hópframleiðsluni, velferðar-samfelagnum og tí ævigt broytandi lýsingarapparátunum. Og tað er heilt víst vorðið lættari at keypa í dag. Internetið hevur gjørt alt so nógv lættari, og fyrirkjurnar eru eisini vorðnar gløggari og meir nær-gangandi fyri at koma í samband við møguligar keyparar. Hugsu bara um allar lýsingarnar, ið vísa seg til høgru á tíni facebook-síðu. Ella øll tíðinda-

brøvini, sum tú onkursvegna hevur sagt ja-takk til og sum dagliga lenda í tínum teldupostkassa.

Men sjálvt internetið og tað skjóta samskipti millum fyrirkjurnar og keypara er ikki avgerandi fyri teir reyðu keypararnar, sambært Sigrun.

– Internetið ger tað heilt víst lættari at keypa nær og hvar tú vilt, og tað ger tað lættari at fjala tíni keyp, men tað er als ikki avgerandi fyri ein shopaholikara. Hendan sjúkan skal skiljast sum aðrar misnýttissjúkur, og her er tað undirornað, hvussu for-brúkið fer fram. Ein misnýttari finnur altíð ein veg, greiðir hon frá.

Sum serfrøðingur í marknaðarføring veit Sigrun, at tað verður trupult

at ávirka, hvussu tann privata lýsingarvinnan arbeiðir. Men tað eru aðrir mátar.

– Lýsingarvinnan er gløgg. Hon arbeiðir ikki bara við tí visuella, men mennir seg alsamt til at nýta aðrar miðlar fyri at ná sínum kundum, eitt nú við at nýta luktilir til at eggja okkara sansir. Men samfelagið hevur eisini eina ábyrgd, tí frá politiskari síðu fáa vit javnt og samt at vita, at vit ikki keypa nógv og mugu brúka meir fyri at halda samfelagshjólina koyrandi. Og hvør er eitt lættari offur fyri ein tilíkan boðskap enn nemliga shopaholikarin?

Upplýsing og hugburðsbroyting

Tað skal kortini ikki skiljast soleiðis, at alt samfelagið rennur frá ábyrgd, tá tað kemur til keypisjúku. Síðani bankakreppuna hava bankarnir strammað harðliga í, soleiðis at øll ikki kunnu fáa kredittkort, og tað er strangari eftirlit við tínum peninga-ligu viðurskiptum, um tú eitt nú sókir um lán í bankanum. Tey fyrr so væl umtóktu forbrúkslánini eru trupul at fáa eyga á í dag.

Í staðin hevur marknaðurin

snildisliga umskapað seg, soleiðis at tú lættliga kanst taka lán beinleiðis í teimum handlunum, tú ynskir at brúka pengar.

– Tað eru altso fellur fyri teg allastaðni. Keypararnir gerast bara yngri og yngri, og vit vita væl, hvør bestemmar í húsarhaldunum: børnini. Tí haldi eg, at tað kundi verið eitt hugskot at upplýst betri um pengar og forbrúk longu tíðliga í fólkskúlanum, so børn og ung læra at skilja virðið í pengum.

– Tað eru ymiskir mátar at gera tað uppá. Tey kunnu læra eina aðra tilgongd til materiell virði, eitt nú um virðið í at endurnýta ting, at býta um klæðir og leikur ella hvat tað skal vera.

FLESTAR KVINNUR

■ Ikki óvæntað vísa kanningarnar hjá Sigrun Jónsveinsdóttir, at tað eru nógv flest kvinnur, ið líða av keypisjúku.

■ Kvinnurnar í aldrinum 25-44 ár eru ringastar - tó í tættari kapping við yngra bólkin, sum er 15-24 ár.

■ Menninir ikki líka væl umboðaðir innan keypisjúku sum kvinnurnar

■ Vanliga fatanin av muninum á kynunum er, at kvinnur keypa klæðir og menn elektronikk.

■ Seinastu árinu eru kvinnurnar tó eisini farnar at ganga upp í smartar elektroniskar vørur sum teldur og fartelesfonir.

ILLUSTRATIÓN: ALLAN KORSAGER DAVIDSEN